

pruga, luka, tisuč itd., je nastalo vprašanje, ali naj se tuji *u* pridrži, ali naj se nadomesti z domačim *o*. Enotno se skraja ni ravnalo. Novice so pisale l. 1844. sopruža, a Vedež je pisal l. 1850. loka za hrv. luka.¹ Prevladovala so oblike z *u*. B. Raič je zahteval, da se piše *o* ne samo pri naštetih primerih, temveč tudi v besedah muka, mučiti, sužnost, minul in sploh povsod, kjer je v strsl. a.² Miklošič (po Navratilu) pa je bil mnenja, da se morajo poslednji primeri pisati z *u*, ker se v slov. res tako govore. »Po železnih pravilih (bi bilo treba) pisati namesto mučno, mučivec, mučiti, sužnost, minul . . . tako le: močno, močivec, močiti, sožnost . . .; ali g. M.(iklošič) ni slišal nikdar nikjer in ni mogel z nami vred (t. j. z Navratilom) nikakor zvediti, da govore kje res tako (*o*); to pa vemo dobro, da pravijo n. pr. pri nas doma (t. j. v Beli Krajini) muka, mučiti, mučno, tuža, tužen, sužen, sužna, sužnica, sužnost, čeravno nadomeščujemo strsl. a . . . v vseh drugih besedah z *o* (*ó*).³ Nekoliko strani naprej pravi Navratil v posebnem članku: »Tisuč — soprug — sopruža — te književne besede bi trebalo pisati in izgovarjati po naše tisoč(a), soprog, soproga . . . srb.(sko) je prav tisuč, soprug-a. Vendar pravijo Slovenci (po različnih krajih): minul -a -o, muka, mučiti, suženj, čeravno bi se morale glasiti te besede po zakonu glasoznanskem

¹ Nov. 1844, 29: sopruža, rabil A. P. (= Andr. Praprotnik) Vedež. 1850, 121. 122: Merzejil je mesto z loka, kjer ladije nakladajo.

² Nov. 1856, 127.

³ Glas. 3. zv. 146.

minol, moka, močiti . . . Minul, muka, mučiti, suženj pravijo namreč tudi po takih krajih, kodar govore namesto strsl. a drugači vedno le *o* (ne *u*) . . . Besede *tisuč* in druge so pa le književne, — torej tudi le književne spake, ki so jih upejljali nekteri, preden so se počeli učiti glasoznanstva. Tako smo se bili tudi prenačljivi, ko smo počeli pisati: zinuti, vzdignuti, zinul, vzdignul itd. Tudi jaz (t. j. Navratil) sem bil vmes; pa sem okrenil berž, ko sem polukal v staroslovenščino, in vidil, da smo zažagali.«¹ Precej tako kakor sta Miklošič in Navratil rabsodila, se je v pisavo sprejelo — vendar ne vse in tudi tako kmalu še ne! Na eni strani nahajamo še do 1870. z *u* besede, kakor soprug, sopruža, tisuč itd., na drugi strani pa se je vedno iznova poskušalo uvesti *o* v besedah kakor loka, tožna, toža, moka, močiti, soženj, sožnost itd. za luka, tužna, tuža itd.² Poslej je zmagal princip, da se besede, ki si jih je narod izposodil, pišejo z *u*: mučiti, muka, suženj, tuža, tužen itd., književne izposojenke naj bi pa imele *o*: tisoč, soprog, soproga itd., vendar so se proti pravilu vteple besede kakor luka, krut, grudi itd.

(Dalje.)

¹ Glas. ibid. 190, 191.

² Oblike z *u*: tisuč (Sl. bč. 1853, 185, Valjavec); Glas. 5. zv. 73, Čegnar; Nov. 1866, 183, Cimperman; sopruža: Nov. 1860, 292, Gr. Krek; Glas. 1867, 129, Cestin; Glas. 1868, 164; soprug Glas. 5. zv. 99. 131, Mencinger; Glas. 1865, 262, 263 Jos. Šuman. Oblike z *o*: v lóki, Zora 1873 (2) večkrat; v tožnem premišljevanju, Zvon 1876, 58; razženi tože, bolečine (Čegnar, Glas. 6. 97) Valjavec: pritiska tože žrd (Glasnik 9. 99) v sožnosti (ibid. 102) med sožnje (101) to je moka (= muka) neprenosna (129) v móki večni (132). Glas. 1864, 282; toga.

IVAN CANKAR: ČRTICE.

Najbolj nemaren, najbolj zavržen človek na svetu je novelist. Grešil je, storil je hudodelstvo, nizkotno in zahrbtno, tako vsakdanje hudodelstvo namreč, da je naskrivoma zabodel in umoril človeka z buciko, namesto da bi ga bil v poštenem boju mahnil z mečem. Nato ne gre ne k spovedniku, ne k sodniku, ne posuje si temena s pepelom, ne obleče meniške halje, temveč séde v miru božjem ter napiše novelo. Po svetu hodi, pljuje poštenim ljudem strup na srce ter pravi, da »išče snovi«. Zveste, sinje oči, ki gledajo nanj, izdajalca, tako čisto in zaupljivo, kakor dvoje nebeških angelov — snov! Vdane ust-

nice, toplote in ljubezni polne, ki jih je cmokaje poljubil, ko je gledal izpod tihih vék v drugo stran — snov! Beseda, ki jo je bil nalašč tako uganil in postavil, da bi videl, kolikšna in kakšna bo ta bolečina v očeh in na licih — snov! Nič drugače ni: oče vseh novelistov je bil Judež Iškarjot.

Taka spoved je zelo prijetna, vedri dušo in boža srce ter poravná razmere; kesanje se izlije na papir ter odleti s papirjem — list z veje.

Kadar se zgodi po naključju, da se zabode bucika v njegov mezinec ter se prikaže kaplja krvi, prav drobcena kaplja krvi, stopi bled pred

ogledalo. Tam stoji, ogleduje svoj nos in svoj mezinec, razmišlja svojo bolečino od vseh plati in se bridko cmeri. To se pravi, da študira svojo dušo. In ko to delo dodobrega opravi, se zaklene v svojo kajbico ter napiše novelo. —

Tako je bilo:

Okno sem imel tesno zastrto, v izbi je bil polumrak, pa vendar je bilo zatoхло in vroče, kakor more biti samo v tistih dunajskih predmestnih izbah, ki so nalašč ustvarjene za popotnike in za jetične ljudi. Vzduh, ta težki, mirni, je poln boleznj, poln žalosti, grenke nezadovoljnosti, nizkotnega, na srce bijočega sovraštva do vsega in vseh. Zunaj je solnce, tisto strašno solnce, ki se nikoli ne smeje, zato ker ne vidi zelenih poljan, ne veselih obrazov, ne čuje žvrgolenja škrjancev, ne petja otrok.

Papir je ležal pred menoj. Roka mi je bila potna in težka, duša mrtva. Že takrat nisem poznal več ne veselega fantovskega potrpljenja, ne tihe moške vdanosti; skrb je grizla z rumenimi zobmi, brez nehanja in brez usmiljenja. In življenje mi je bilo kakor to solnce zunaj, zavito v prah in v črni dim trpljenja. Vzdihi ob večerni zarji preteklosti, trpek gnus ob sedanosti, nizkoten obup ob misli na prihodnost. Skovikale so mi sove, sivi kragulji so mi bili drugovi, moja želja pa je bila, da bi lovil pisane metulje ter jih natikal na bel papir.

Potrkal je na duri. Prikazal se je človek, tako visok in postaven, da je moral na pragu upogniti hrbet. Nekoliko starejši in sila močnejši je bil od mene, ali v pogledu svojih zvestih oči je bil mlajši, bolj otroški in bolj zaupljiv. In v vsej tej otroški zaupljivosti je bila tiha, brezdanja resnoba, kakor da bi pogledal človek iz čolna v jezero ter se prestrašil sam svoje podobe, v globočino izgubljene. Kozav je bil v lica, nosil je tenko brado, ki je bila takrat kuštrava in kocinasta, ter dolge, povešene brke.

Sedel je na zofo, sključil in sklonil mogočna pleča, uprl težke roke ob kolena.

»Daj, ti, posodi mi eno krono!«

Zasmejal sem se široko!

»Ene krone nimam. Pač pa... zares, tam doli v kleti imam polne skrinje cekinov. Zajemam jih kar s korcem, kadar mi zmanjka drobiža. Skrinje so velike. Zadnjič sem se bil pripognil pregloboko čez rob in toliko da nisem utonil v cekinih. Kaj misliš, da bi se gnal v tako nevarnost zaradi ene krone?«

Nasmehnil se je komaj z očmi.

»Pa mi daj vsaj eno cigareto!«

»Pravkar sem iskal po vseh štirih, da bi našel

kaj ostankov pod mizo, pod zofo, pod skrinjo, pa ni bilo nobenega. Išči še ti, da bo družčina! Zaukazal bom Štefki, da ne sme tako natanko pometati!«

Vstal je počasi, kakor je bil velik in silen. Takrat sem zapazil, da je bil oblečen kakor otrok, ki raste prehitro iz svojih obnošenih cunj. Suknjič mu je bil preozek in prekratek, močna zapestja so mu štrlela daleč iz rokavov, hlače so mu se-gale komaj do gležnjev.

»Če je tako, pa nikar nič ne zameri!«

Ko se je nerodno in tiho nasmehnil, sem zapazil še nekaj posebnega. Imel je čudno ploščate ustnice, brezkrvne in počez razpokane. Take ustnice so verno znamenje, da človek že dalj časa ni jedel, tri dni morda, kakor je pač natura in humor.

»Ali si lačen?«

»Ne rečem, da ne!«

»Koliko časa pa se postiš?«

»Ne vem natanko. Tri dni, mislim, če ni kaj dalj!«

Zabolelo me je v glavi, kakor da je bila tuja bolečina, vsa bledejša in strašnejša, potrkala na duri moje skrbi.

»Potrpi! Še zdajle, čez pol ure, bova jedla obadva, bova pila in kadila!«

Pogledal me je žalosten.

»Odkod?«

»Saj sem rekel, da imam v kleti skrinje cekinov!«

Šel sem v kuhinjo. Tam je stala Štefka, moja prava nevesta; pozdravila me je s čistimi očmi, tako vdanimi in dobrotnimi, kakor so bile zmirom in kakor so, Bog vedi, še nocoj ta večer.

»Glej, Štefka, tukaj imaš nekaj odveč!«

Stisnil sem ji uhan; lepi zlati uhani so bili.

»Nesi to hitro, kamor veš, nikar se nikjer ne mudi! Spotoma kupi mrzle pečenke, steklenico vina in cigaret! Če ti kaj ostane, prinesi še tisto!«

Pogledal sem jo prav od blizu, da bi videl, če je solza v očesu; ni je bilo. Šla je in še nasmehnila se je na pragu.

Ko se je vrnila, je nama pogrnila mizo. Prav narahlo so ji bila zardela lica; v očeh in na ustnicah je bil smehljaj; čist in jasen je sijal iz globoke radosti.

Nekaj ogabnega se je zgenilo v meni.

»Čemu ta cukreni smehljaj? Ali se ji kar zdi, da bi uganjala plemenitost, razkazovala vdanost?«

»Ná, zdaj jěj in pij!« sem osorno ukazal tovarišu.

Ko sva si segla v roko, sem se zasmejal na glas.

»Pojedla in popila sva par uhanov, Štefkinih zlatih uhanov! Njeno poslednje bogastvo so bili. Ali so ti teknili?«

Videl sem, da je brizgnila beseda naravnost na srce.

In ko je šel, sem stopil k Štefki, ki mi je prišla naproti, tiha in topla. Ogabnost, ki je bila v meni, mi je segla do grla. Besede so bruhnile, da sam nisem vedel, kdaj in kam.

»Was soll dies blöde Lächeln? Ich mag deine Gnade nicht, mag deine Güte nicht! . . . Mag deine Liebe nicht!«

Stala je pred menoj okamenela; tudi oči, te lepe, so strmele mrtve. —

Mučenec, največji med vsemi, kar jih je kdaj trpelo in umrlo zaradi lepote svojega srca, Ivan Grohar, ti spiš dolgo spanje. Dal bi skrinjo cekinov, da bi ti mogel reči le še eno samo zvesto besedo!

Štefka, kje si ti? Ali nič ne slišiš? —

Kako dobro je, da je človek novelist! —

FRAGMENTI IZ »TRENTARSKEGA ŠTUDENTA«.

V PLANINE.

(Potem, ko je zapustil Tolminski grad.)

Otrok sem bil in v svet zahrepenel.
Hrepenenje
me je vrglo v svet in življenje.
Svet in življenje sem stokrat proklel.

Še zadnjo kletev: Proklete ceste,
ki greste,
večnovabljive,
v daljave sive!

Moja noga se vas več ne dotakne.
V svoje goré scholar se umakne:
pastir
v naših goráh bom užival mir.

Mir? Beseda besed, delež otrok,
ko v dušah čistih živi Bog.

A jaz? Zabil sem nanj:
v omotici mladih sanj
sem dušo prodal — mir mi je vzet,
ne vrne ga planinski svet.
Nemiren trpel bom do zadnjega dne:
pokora — materine solzé,
pokora — očetov obraz,
pokora — moj lastni jaz — —

Ena želja, ena sama želja je moja:
Ko bo konec nemira, ko bo konec boja,
mi reci vest:
Dovolj si trpel za grehe z mladih cest! —
To dušo mi vteši in naj je ne reši,
vdan pozdravim svoje smrti dan!

Jos. Lovrenčič.

ČEZ VRT TRI SVETLE ZVEZDICE . . .

Čez vrt tri svetle zvezdice
se svetijo in utrinjajo,
sred rož tri lučke — kresničice
zdaj vstajajo, zdaj izginjajo —

In kadar za lučkami zakoprnim,
krog mene noč začrni,
in kadar stegnem roke, sred rož
me trn do krvi zaskeli . . .

Jože Plot.